

UDK: 949.713"04/14":886.2.09
Stručni rad

INAČICE JEDNE PJESME U ČAST SV. DUJMA KAO ODRAZ POVIJESTI

Arsen DUPLANČIĆ, Split

Tijek povijesti ostavlja svoj trag u raznim oblicima i izričajima, od kojih jedan predstavljaju i crkvene pjesme. Među njih spada himan u čast splitskog zaštitnika sv. Dujma *Laudes innovamus Domnio*, od kojeg je sačuvano nekoliko zanimljivih inačica. Najstarija vijest o pjesmama posvećenim sv. Dujmu nalazi se u *Kronici* Tome Arhiđakona. U njoj se kaže da je u vrijeme nadbiskupa Lovre (1059–1099) u Splitu boravio Adam Parižanin, koji je dotjerao i obnovio legende o životu sv. Dujma i Staša. Osim toga »Složio je i himne, i što se god o blaženome Dujmi muzički pjeva, sastavio je metričkim govorom.«¹

Pjesme u čast sv. Dujma koje su se pjevale za vrijeme bogoslužja objavljene su prvi put (koliko je zasad poznato) 1690, a među njima je i spomenuta *Laudes innovamus Domnio*.² U njoj nas zanimaju sljedeći stihovi:

Faveto nostris Dominis
In pace, et bello Venetis,
Ut rebus sibi redditis
Te laudent totis animis.
Frange Turcarum rabiem
Tuorum tuens aciem,
Laetam ostende faciem,
Et nobis dona requiem.

Hrvatski prijevod tih stihova iz 1782. glasi:

Pomozi nascu Gospodu
U mir, i ù ratu Mleçane,
Nekati u vik davat budu
Fale, i çasti pristojne.
Skrati Tursku priku sillu

1. Toma ARHIĐAKON, *Kronika*, Split, 1977, str. 49.

2. *Officia propria trium sanctorum patronorum metropolitanae ecclesiae Spalatensis*, Venetiis, 1690, str. 17. Isti tekst objavljen je zatim u D. FARLATI, *Illyricum sacrum* I, Venetiis, 1751, str. 505. Rukopisni primjerak himana iz 1712. čuva se u arhivu splitskog Kaptola. Nadbiskupski arhiv u Splitu, KAS, br. 475a. U izdanju iz 1690. i u rukopisu u prvom stihu prve kitice piše »Domino« umjesto »Domnio«, kao što donosi Farlati i kao što se nalazi u drugim izdanjima. I hrvatski tekst donosi riječ Dujme, a ne Gospodinu.

Branechi nasce Bojnike,
Daj gnjm tuuju pomoch millu,
I nam daruj mir u vike.³

Oni jasno odražavaju stanje Splita u to doba: mletačko gospodstvo i tursku opasnost, što ujedno pokazuje da su vjerojatno nastali nakon 1500, kada su uslijedile prve provale Turaka na splitsko područje, odnosno nakon osvajanja Klisa 1537.⁴ Takav tekst mogao je ostati u uporabi sve do pada Venecije 1797, kada ju je zamijenila austrijska vlast. Tada je bilo nužno promijeniti dio stihova o Mlečanima, pa je u navedenom hrvatskom rukopisu on prepravljen u:

Pomozi kraglia nascega
U mir, i u ratu Časnoga.
Nekati u vik davat bude
Fale, i časti pristojne.
Skrati imbi priku sillu
Braneehii nasce Bojnike,
Daj gnjm tuuju pomoch millu,
I nam daruj mir u vike.⁵

Splitski kanonik Matija Čulić⁶ objavio je 1805. zbirku crkvenih pjesama i u njoj dva prijevoda navedenog himna, od kojih prvi odgovara spomenutom rukopisu, izuzevši drugi stih ove kitice:

Pomozi nascu Gospodu,
V mir, i u rat pučane
Nekati u vik dauat budu
Huale, i časti pristojne.⁷

Drugi je prijevod u cijelosti varijanta prethodnoga, a dvije kitice o kojima se ovdje govori glase:

Pomozi kraglia nasega
Kadse nage u miru, i boju
I nekti od sardza pak svega
Dade tebbi falu tuuju.
Skrati himbenu, i priku silu
Braneechi tuoj Vojnike
Pomoch gnima daj dillu,
A nam darui mir u vike.⁸

3. Rukopisni himni u čast sv. Dujma, Nadbiskupski arhiv u Splitu, KAS, br. 475b. Na kraju sveščića: Anno 1782 Settembre. Iz kraja 18. stoljeća je i zbirka crkvenih pjesama, koja je pripadala Bratovštini sv. Duha, među kojima je jedna posvećena sv. Dujmu (R. VIDOVIĆ, *Rukopisna zbirka čakavskih stihova splitske bratovštine sv. Duha*, Čakavska rič 2, Split, 1985, str. 69–71). Jedna druga pjesma u čast sv. Dujma sačuvana je u pjesmarici iz kraja 16. stoljeća koja se nalazi u biblioteci trogirskog Kaptola. H. MOROVIĆ, *Sa stranica starih knjiga*, Split, 1968, str. 43.

4. G. NOVAK, *Povijest Splita II*, Split, 1961, str. 40, 61.

5. Vidi bilj. 3. riječ »imbi« kasnije je promijenjena u »imbeni«, a riječ »Tursku« nije pre-križena poput tri riječi zamijenjene u prethodnoj kitici.

6. O njemu I. OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb, 1975, str. 328–329; H. MOROVIĆ, *Nepoznati hvarsko-viški pjesnik iz početka XVIII. stoljeća*, Mogućnosti 3–5, Split, 1982, str. 298.

7. M. ČULIĆ, *Pisne duhovne različne*, Mletci, 1805, str. 67.

8. Isto, str. 367.

Za razliku od ovih inačica koje možemo smatrati službenim stavom splitske Crkve, postoji još jedna koja je izraz osobnog mišljenja. U jednom primjerku latinskog izdanja vlastitih službi brevijara netko je u prijelazu iz 19. u 20. stoljeće potcrtao riječ »Turcarum« i dodao »Croatantium«.⁹ To je očito djelo nekog autonomaški raspoloženog svećenika¹⁰ i ujedno odraz suvremenih političkih zbivanja druge polovice 19. stoljeća, kad se u Dalmaciji, a posebno u Splitu, vode velike borbe s autonomašima za hrvatski jezik i sjedinjenje s Hrvatskom¹¹.

Dokad su se te dvije kitice pjevale, ne znamo. Po marginalnoj bilješci don Frane Bulića u primjerku Farlatijeve knjige, koja se čuva u biblioteci splitskog Arheološkoga muzeja, čini se da je to bilo do oko 1878.¹² U prilog tome išlo bi izdanje himna iz 1880. u kojem nema tih kitica, ali ni još dviju pri kraju pjesme,¹³ kao ni u službenom izdanju oficija iz 1905.¹⁴

Sve navedene inačice pokazuju tijek povijesti na ovom prostoru od 16. do 20. stoljeća, tj. od doba mletačke vlasti, preko dolaska Austrije do političkih borbi u prošlom stoljeću. Ako tome dodamo tradiciju da je u nekom starom mletačkom izdanju »officia propria« bio stih »Frange Croatorum rabiem« umjesto »Frange Turcarum rabiem«¹⁵ onda se odraz povijesti izražen kroz ovaj himan može pratiti još od srednjeg vijeka.

ZUSAMMENFASSUNG

In seinem Artikel analysiert der Verfasser einige Varianten des Hymnus »Laudes innovamus Domino« zur Ehre des Schutzpatrons von Split des Hl. Dominus. In der bisher ältesten bekannten Variante aus dem Jahre 1690. erfleht man von dem Heiligen die Venezianer zu schützen und die Macht der Türken zu brechen. In dem späterem Beispiel aus dem Jahre 1805. wird für den König und das Volk gebetet. Aus diesen Varianten wird der Gang der Geschichte im Gebiet von Split, bzw. in Dalmatien, sichtbar: die Zeitspanne der venezianischen Herrschaft und der Kampf gegen die Türken, danach die österreichische Herrschaft. Die Auseinandersetzungen in der zweiten Hälfte des 19. Jh-s zwischen der Nationalbewegung (Kroatisch) einerseits und der Autonomen (italianisch gesinnt) andererseits spiegeln sich in einer handschriftlichen Bemerkung einer latienischen Ausgabe des Breviers für die Diözese von Split, weil man Hilfe gegen die Kroaten erflehte. Wenn man die Tradition einer alten venezianischen Ausgabe des »officia propria« hinzufügt, in der der Vers »Frange Croatorum rebiem« statt »Frange Turcarum rebiem« steht, dann kann man den Lauf der Geschichte vom Mittelalter bis zum 20. Jh. nachvollziehen.

(übrs. Ivica TOMLJENOVIC)

9. *Officia sanctorum pro primatiali et metropolitana ecclesia Spalatensi*, bez mjesta, bez god., str. 15. Sudeći po tisku, izdanje iz 18. stoljeća. Primjerak se čuva u biblioteci splitskog Kaptola.

10. S. KOVAČIĆ, *Splitski nadbiskup Stjepan Cosmi*, Paštrićev suvremenik i prijatelj, Ivan Paštrić (1636–1708), život, djelo i suvremenici, Split, 1988, str. 119–120.

11. G. NOVAK, *Povijest Splita III*, Split, 1965, str. 186–326.

12. D. FARLATI, nav. dj. (2), str. 505: Omissum ab a. 1878(?).

13. M. IVČEVIĆ, *Štenja i evanđelja priko svega crkvenoga godišta...*, Rijeka, 1880, str. 140–141. Večernju u čast sv. Dujma *Astra qui caeli*, uz napomenu »Iz negdašnje službe u senjskoj biskupiji«, donosi M. PAVELIĆ, *Crkveni himni*, Zagreb, 1945, str. 353–354.

14. *Proprium sanctorum pro dioecesi Spalatensi et Makarskensi*, Spalati, 1905. str. 13.

15. S. KOVAČIĆ, nav. dj. (10), str. 119.